
Città e reti solidali. Il mutuo sostegno in tempo di Covid

Oriol Nello, Ismael Blanco i Ricard Gomà (ed.)

Nàpols: Cooperativa Libreria Editrice Architettura Napoli, 2023. 235 p.

ISBN 978-987-813-190-0

ANDREA VISIOLI

Universitat Autònoma de Barcelona

andrea.visioli@uab.cat

Cartografies de la *com-presència* davant de les crisis. Apunts a partir de les experiències de suport mutu en temps de la covid-19

Jean-Luc Nancy (2005) ens recorda com la lectura és un camí asimptòtic cap a la generació d'una coherència entre el que el llibre proposa i la cosmografia del seu temps. Així, els temps d'un llibre són tant els que el llibre explica, com els temps de la seva escriptura, traducció, difusió i lectura. Per això, a l'hora d'abordar-ne la lectura, és particularment interessant recórrer el trajecte ofert pel volum *Città e reti solidali. Il mutuo sostegno in tempo di Covid*, publicat per la Cooperativa Libreria Editrice Architettura Napoli (CLEAN) el 2023.

El llibre constitueix l'edició italiana del text *El apoyo mutuo en tiempos de crisis. La solidaridad ciudadana durante la pandemia COVID-19*, publicat per Clacso i editat per Oriol Nello, Ismael Blanco i Ricard Gomà el 2022. El volum conté reflexions i balanços del projecte SOLIVID, nascut el març de 2020 davant l'evidència de la gravetat de la pandèmia que s'estava estenent a escala mundial i l'esclat d'un gran nombre d'iniciatives solidàries en resposta.

L'objectiu del projecte, impulsat pels mateixos editors del llibre, era doble. El primer propòsit era construir una cartografia col·laborativa de les iniciatives solidàries que s'estaven estenent als territoris afectats pel virus, per ajudar a difondre-les i reforçar-les. El segon objectiu era obtenir informacions sobre la naturalesa, els objectius i els *modus operandi* d'aquestes pràctiques, per tal de poder delinear tant les necessitats que estaven sorgint en els diferents territoris com les capacitats d'activació i resposta de les comunitats.

El punt de partida del projecte consistia, doncs, a entendre la *krisis* en els termes suggerits per la seva etimologia, és a dir, com el moment més adequat per comprendre allò que cal canviar respecte a les condicions de partida. Com proposa Edgar Morin (1976), la crisi implica tant un enduriment i un bloqueig dels dispositius d'organització, fet evidenciat en aquest cas per les

limitacions de l'acció pública durant les primeres etapes de la pandèmia, com el desbloqueig de potencialitats fins aleshores inhibides. Potencialitats que, observades i analitzades correctament, es poden capitalitzar en funció d'una necessària transformació evolutiva del sistema en crisi.

La columna vertebral del projecte fou el treball voluntari de trenta-quatre grups de recerca d'Europa i Amèrica del Sud, que, a través d'una plataforma digital, van construir les cartografies col·laboratives de les accions comunitàries i van compartir tant els anuncis de les diferents iniciatives de solidaritat com les principals notícies i articles útils al debat.

Tornant als «temps» dels llibres suggerits per Nancy, constatem com aquest volum de poc més de 230 pàgines tracta de contenir gairebé tres anys d'activitats, mapes, articles, anàlisis i reflexions i més de tres mil accions solidàries produïdes en més de trenta països del món, la informació de les quals s'ha fet pública i de lliure accés a través de la plataforma esmentada.

En concret, el volum analitza la distribució, l'operativitat i el potencial de les iniciatives solidàries que van sorgir en resposta a la pandèmia de covid-19 a partir de les experiències de set països: l'Argentina, Bolívia, el Brasil, Colòmbia, Espanya, Itàlia i Portugal. El text es divideix en dues grans parts. La primera està dedicada a l'anàlisi de la crisi i de les modalitats de resposta que s'hi va donar en aquests diferents estats, de tal manera que el text permet aprofundir en dinàmiques de contextos distribuïts en diferents continents i comparar-les. Així, el llibre mostra la tipologia d'actors solidaris que s'activaren durant la pandèmia, el nombre de participants de cada projecte, la seva propensió a col·laborar amb institucions públiques, els àmbits i temàtiques d'acció de les iniciatives, el seu caràcter innovador, l'escala geogràfica de l'acció i el seu grau de concentració en el territori. Segons el context, aquesta informació s'ha encreuat amb el patró de difusió del virus, l'anàlisi de la situació sociodemogràfica i econòmica de la població o del grau de vulnerabilitat en l'accés a l'habitatge i als equipaments públics.

La segona part del llibre es refereix a casos d'estudi d'especial interès, tant pels col·lectius com pels temes i territoris analitzats, com, per exemple, l'anàlisi de les condicions de les dones durant la pandèmia a la ciutat de Porto Alegre, la seguretat alimentària a la ciutat de Madrid o la complexa relació entre la vulnerabilitat socioeconòmica, la densitat demogràfica i la propagació del virus a la ciutat de Nàpols.

Es tracta, doncs, d'un llibre que conté múltiples temporalitats i amb nombrosos plans de lectura; un llibre que val la pena consultar tant si es busca un informe sobre la capacitat immunitària (Esposito, 2005) de les accions de solidaritat, com si se cerca entrar en contacte amb els treballs duts a terme en alguns territoris específics i aprofundir-hi, així com per poder observar les nombroses cartografies col·laboratives de l'activació comunitària. Finalment, el volum expressa l'originalitat de l'enfocament que el projecte SOLIVID ha proposat. Es tracta d'un enfocament similar al que els mateixos autors van proposar en l'anàlisi de les accions de solidaritat produïdes a partir de la crisi econòmica i financera de 2008, recollides en el volum *Barrios y crisis* (Blanco i Nel-lo, 2018) i en nombrosos articles. De fet, aquest llibre també s'alimenta dels resultats de

l'estudi sobre la crisi de 2008 i mostra analogies i desfasaments de les accions en resposta a la pandèmia.

Com es desprèn del fonamental capítol final, en resposta a les necessitats generades per la difusió del virus i per les restriccions instituïdes per les diferents administracions estatals, *com-pareixen*, en el sentit del terme que ens ofereix Nancy (2000), i es reforcen nombrosos nous col·lectius. En l'acció d'aquests col·lectius, la importància de la quotidianitat i de l'especificitat del lloc/hàbitat (Magnaghi, 2020) sembla superar definitivament els grans sistemes de valors i ideològics en els quals es basava la lluita capital-treball en el sistema fordista. Es tracta d'iniciatives que tornen a situar en el centre de l'acció qüestions socioeconòmiques (Fraser i Honnet, 2006) que, tant durant la crisi econòmica com durant la crisi pandèmica, van tornar a ser el repte fonamental. Emergeixen formes d'organització sovint rizomàtiques i un repertori d'accions definides pels autors com de «dissentiment creatiu», encaminat a prefigurar alternatives tangibles i directament viables en la vida quotidiana.

La versió italiana del llibre conté un pròleg signat per Michelangelo Russo en el qual es reflexiona sobre les relacions entre pandèmies i urbanística o, fins i tot abans en el temps, entre ciutat i contagi. Si la immunització de la comunitat, amb el seu doble potencial de *con-vivència* i de *con-tagi*, històricament ha estat tractada en el camp urbanístic a través de la higiene i, sovint, de la separació i l'aïllament dels individus que la componen, Roberto Esposito (2022) va afirmar durant la pandèmia de covid-19 la necessitat de buscar la immunitat en termes inclusivius i comuns. L'originalitat del llibre que ressenyem consisteix a buscar la *immunitas*, ja no en la institució de matriu hobbesiana, sinó en la mateixa vitalitat i capacitat d'acció performativa de la mateixa *communitas*.

Congruentment amb aquest gir epistèmic, el projecte de ciutat postpandèmica proposat en l'epíleg signat per Marina Albanese, Emanuela Coppola i Angelino Mazza abandona qualsevol referència als esventraments i demolicions típics de l'enfocament higienista per centrar l'atenció en el valor de la comunitat. Els autors reconeixen aquest *existir-en-comú* com a element fonamental de l'habitabilitat i de la *preparedness* (Lakoff, 2017) dels sistemes urbans, i s'interroguen sobre la manera de valorar les relacions socials i socioambientals en una ciutat que es pugui considerar, abans que res, com a infraestructura del comú.

Referències

- BLANCO, Ismael; NEL·LO, Oriol (2018). *Barrios y crisis: Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. València: Tirant lo Blanch.
- ESPOSITO, Roberto (2005). *Immunitas: Protección y negación de la vida*. Buenos Aires: Madrid: Amorrortu.
- (2022). *Immunità comune*. Torí: Giulio Einaudi.
- FRASER, Nancy; HONNET, Axel (2006). *¿Redistribución o reconocimiento? Un debate político-filosófico*. Madrid: Morata.

- LAKOFF, Andrew (2017). *Unprepared: Global health in a time of emergency*. Oakland: University of California Press.
- MAGNAGHI, Alberto (2020). *Il principio territoriale*. Torí: Bollati Boringhieri.
- MORIN, Edgar (1976). «Pour une crisologie». *Communications* [en línia], 91, p. 135-152. <<https://doi.org/10.3917/commu.091.0135>> [Consulta: 5 juny 2024].
- NANCY, Jean-Luc (2000). *La comunidad inoperante*. Santiago de Xile: LOM Ediciones: Universidad ARCIS.
- (2005). *Sur le commerce des pensées: Du livre et de la librairie*. París: Galilée.
- NEL-LO, Oriol; BLANCO, Ismael; GOMÀ, Ricard (2022). *El apoyo mutuo en tiempo de crisis*. Buenos Aires: Clacso.